

Göran Leijonhufvud

Kritiserad Maobomb

Ur *Dagens Nyheter* 29/1 2006

Var Mao ett monster? En ny biografi av Jung Chang och Jon Halliday har väckt en het debatt bland Kina-forskare. Göran Leijonhufvud¹ tar reda på vad världens ledande experter tycker.

Hur stort monster var Mao Zedong? Hur många grader finns det i helvetet? Läsare av Jung Changs och Jon Hallidays bok ”Mao. The Unknown Story” [svensk övers: *Mao: Den sanna historien*] kan inte undvika den frågan. Men historiker och andra forskare angriper den storsäljande boken. De ifrågasätter starkt författarnas perspektiv och deras bruk av källor - utan att på något sätt försvara Maos metoder.

De båda författarna svarar för en massiv forskningsinsats. Några kallar boken en bomb med tanke på nya häpnadsväckande uppgifter om den forne kinesiske diktatorn.

Några smakprov: Mao hade ihop det med Stalin på ett tidigt stadium och han kom till makten i kommunistpartiet på 1930-talet tack vare sovjetisk hjälp; den omskrivna långa marschen under inbördeskriget underlättades av motståndaren Chiang Kai-shek; det mest berömda slaget under den långa marschen ägde aldrig rum; Mao drevs aldrig av idealism eller ideologi utan bara av makthunger och njutningsfull grymhet och han förgiftade en maktrival i den revolutionära basen Yanan.

Jung Chang är välkänd som författare till ”Vilda svanar”, en bred och gripande krönika om hennes familjs öden under 70 år av Kinas historia, inte minst de lidanden som Maos politik utsatte dem för. Den här gången har hon arbetat i tio år på den över 800 sidor tjocka Maoboken tillsammans med sin make, historikern Jon Halliday.

Som gammal desillusionerad maoist har jag lärt mig att inte bli förvånad över nya avslöjanden

¹ Artikelförfattaren är en Sveriges främsta Kina-kännare, som har verkat som journalist på plats i Kina under ett halvsekel: Han beskriver själv detta i en mycket läsvärd självbiografisk bok, *Pionjär och veteran – 50 år med Kina* (2014). För recensioner av denna, se [Göran Leijonhufvud om Kina under 50 år](#).

om hur det egentligen gick till under gerillakrigets dagar eller senare bakom de höga palatsmurarna i Peking, var ifrån den nye ”kommunistiske” kejsaren härskade. Ett exempel är livläkaren Li Zhisuis berättelser om Maos grymhet och sexuella utsvävningar.

Och med tanke på den roll Mao Zedong fortfarande spelar som samlande nationell symbol snart 30 år efter sin död i september 1976, är varje försök att kasta ljus över denna avgörande epok i Kinas historia välkommet.

Kommunistpartiet håller fast vid många myter kring Mao för att skönmåla sin egen historia och försvara sin legitimitet.

Det välbekanta Maoporträttet hänger fortfarande på Himmelska fridens port i Peking, medelpunkten i Mittens rike. Och varje gång jag åker förbi mausoleet på andra sidan det enorma torget ser jag fortfarande köer av människor som vill in och hedra den en gång så avgudade och så fruktade ledaren.

Mao skulle inte känna igen sig i dagens Kina. Han skulle djupt ogilla de marknadsekonomiska reformerna. Men samtidigt blir varje kontant transaktion ironiskt nog en påminnelse om att diktaturen fortlever, eftersom Maos bild finns på varenda sedel, på varenda valör. Varenda transaktion blir en påminnelse om att Kina inte gjort upp med sitt förflutna.

Så det är viktigt att avslöja myterna om Maos insatser. Men Jung Chang och Jon Halliday lämnar mig full av tvivel. Många avslöjanden verkar trovärdiga. Men lika många gånger känner jag att jag bara möter nya halvsanningar och överdrifter, fast de går åt motsatt håll jämfört med den officiella propagandan.

Det är otillfredsställande att en så tjock bok har ett så ensidigt perspektiv. För Chang och Halliday handlar Kinas nutidshistoria bara om ett enda monster. Förra seklets stora sociala och ekonomiska sammanhang, som formade Mao och som han reagerade på, skymtar bara fram i inledningen men lyser sedan med sin frånvaro.

Det är också tröttsamt att läsa en bok som är så full av kategoriska påståenden.

De lämnar ingen förklaring till Maos onda natur, exempelvis från ett psykologiskt eller maktpolitiskt perspektiv. I vilken grad tvingar ett odemokratiskt system de kinesiska ledarna att bli paranoidea för att överleva och undvika knivhugg i ryggen?

För min del får boken högsta betyg vad gäller passion och ambition. Men författarna framträder med pretentioner som forskare och som sådana får de klart underkänt. Svagheten med källorna har framför allt analyserats av Andrew Nathan i en anmälan i *London Review of Books* (nr 22/05). Nathan är en av de främsta specialisterna på Kinas politiska samtids historia och är professor vid Columbia University. Han pekar på mängden av anonyma källhänvisningar av typen ”intervju med makan till en delegat från Shanghai”, ”intervju med folk som hade hört talas om det” eller ”intervjuer med Maos flickvänner”.²

Det kinesiska systemets hemlighetsfulla och förtryckande natur gör att samtidsforskare och journalister ofta är hänvisade till att använda anonyma vittnesmål för att skydda källorna. Så den problematiken är inte unik för Jung Chang och Jon Halliday. Men de ger inte läsarna någon hjälp att värdera sina olika uppgiftslämnare.

Andrew Nathan pekar också på mängden av källor som är opublicerade anteckningar och manuskript och där det sällan framgår var de finns. Det gör det svårt för andra att kontrollera uppgifterna.

Därför har Nathan koncentrerat sig på några kapitel med källor som i stort sett går att

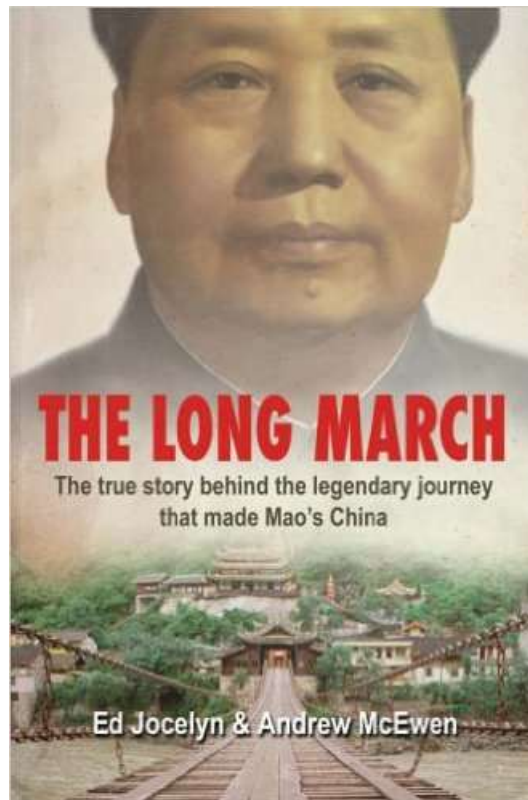
² Nathans recension, ”Jade och plast”, ingår i artikelsamlingen [Var Mao verkligen ett monster?.- Red](#)

kontrollera. Han finner att författarna vantolkar två offentliga källor för att kunna påstå att Mao byggde upp och gömde en privat förmögenhet i den första revolutionära basen i Jiangxi. Ytterligare en källa för detta påstående hänvisar till ett arkiv på Nathans eget universitet, men det gick inte att lokalisera dokumentet genom att följa författarnas källhänvisning.

Chang och Halliday skriver att slaget vid hängbron vid Luding under den långa marschen aldrig ägde rum. Påståendet har fått stor publicitet eftersom den kommunistiska propagandan alltid framställt Luding som den mest heroiska striden under hela inbördeskriget. Författarnas nyckelbevis för påståendet är en intervju med ”en pigg 93-årig dam” i trakten. De säger sedan att Chiang Kai-shek avsiktligt lämnat passagen öppen för de röda trupperna.

I sitt svar nyligen (*London Review of Books*, nr 24/05) på Nathans kritik skriver författarna att Nathan bortser från att de har sex skriftliga källor för avsnittet om Luding. Men de skrifterna styrker egentligen inte påståendet att det aldrig förekom någon strid, utan tar upp andra aspekter av flodövergången.

På denna punkt redovisar två briter, som själva i efterhand gått den långa marschen, andra källor som säger att det visst var en strid – men att de röda truppernas låga förluster berodde på att de först skickade fram bönder som kanonmat. De båda, Ed Jocelyn och Andy McEwen, anser att Chang och Halliday har fel på nästan varenda punkt vad gäller den episka marschen. De presenterar sina resultat i en bok som kommer i mars. (Se även *Observer* 4/12-05).³

Det kan tyckas att jag uppehåller mig mycket vid de 18 sidor av boken som behandlar den långa marschen, men det är för att det är illustrativt för den osäkerhetskänsla jag får inför många uppgifter. Samtidigt bör det sägas att Chang och Halliday klarar sig bättre i sitt försvar mot ett par andra anmärkningar av Nathan.

En annan tung kritiker av boken är Jonathan Spence, historieprofessor vid Yale University.

³ Jocelyn/McEwens bok finns inte i svensk översättning, men det är Harrison Salisburys *Den långa marschen* (1989) som också är läsvärd. – Red

”Genom att försöka visa att Mao började som en elak person och förblev elak livet igenom ger författarna inget utrymme för förändring eller nyanser”, skrev Spence i *New York Review of Books* den 3 november.⁴

Han tillade att boken bortser från ”faktorer som gjorde 1900-talet till ett fruktansvärt århundrade för tiotals miljoner kineser, oavsett av vad Mao kan ha gjort... De otaliga kineser som kämpade för en förändring får ingen roll i sin egen historia.”

David Zweig, föreståndare vid samhällsvetenskapliga institutionen vid Hong Kong University of Science and Technology, säger: ”God historieskrivning tar upp olika tolkningar av händelserna och förklarar sedan varför historiker föredrar en tolkning framför andra. Men Chang och Halliday väljer i vartenda fall den mest illvilliga förklaringen till Maos handlande och redovisar sedan enbart den förklaringen. Visst var Mao en hemsk människa, men jag kan inte acceptera att han inte brydde sig om ideologi utan bara tänkte på makten.” (*South China Morning Post* 10/12-05)

Delia Davin, professor emeritus vid Leeds University, underkände boken i sin anmälan i *Times Higher Education Supplement* den 12 augusti. I en senare intervju säger hon: ”Jung Chang är en uppskattad person. Hennes bok kommer verkligen att påverka hur människor tänker om Mao. En bättre bok om Mao kommer aldrig att få samma popularitet. Jag tycker det är synd.”⁵

Lästips – fler recensioner

Svenska recensioner:

Kerstin Johansson: [Mao: den sanna historien](#) (*Helsingborgs Dagblad* juni 2006)

Åsa Linderborg: [Ondskans ansikte?](#) (*Aftonbladet*, juni 2006)

Översatta recensioner

Gregor Benton och Lin Chun (red): [Var Mao verkligen ett monster? \(utdrag\)](#) (innehåller 6 recensioner)

John Gittings: [Ett stort steg bakåt](#)

⁴ Artikeln, ”Porträtt av ett monster”, ingår i [Var Mao verkligen ett monster?](#) – Red

⁵ Artikeln hade rubriken ”Dark Tales of Mao the Merciless” och ingår som första bidrag i Greg Benton and Lin Chin (ed): *Was Mao Really a Monster?*